

TARBIYAVIY FAOLIYATNI TASHKIL ETISHDA DIAGNOSTIKA VA KORREKSIYA

**Andijon davlat pedagogika instituti
3-kurs talabasi Abdullayeva
Sug‘diyona
Holmuhammad qizi**

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarbiyaviy faoliyat jarayonida diagnostika va koreksiya metodlarining o‘rni va ahamiyati tahlil etiladi. Diagnostika - bu tarbiyaviy jarayonda o‘quvchining shaxsiy, ijtimoiy va o‘quv faoliyatiga oid muammolarni aniqlashni o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: diagnostika, pedagogik diagnostika, koreksiya, tashxis (diagnoz), tashxislash, tashkil etish, nazorat qilish, koreksiyalash, baholash.

Tashkiliy fazilatlar axloqiy fazilatlar bilan umumiy xususiyatga ega, bunda hamkasblar bilan shaxslararo munosabatlarni o‘rnatish qobiliyati talabalarga o‘tadi. Ta’lim jarayoni sharoitida bunday o‘zaro ta’sir uning barcha ishtirokchilari kutilgan natijalarni oladigan mantiqiy kasbiy makonni nazarda tutadi. Ishbilarmonlik fazilatlarini biz o‘z biznesi, mehnat faoliyati bilan bog‘liq holda namoyon bo‘ladigan kasbiy mahorat deb ataymiz. Va bu erda men o‘qituvchining mas’uliyat, tanlov, erkinlik kabi fazilatlarini alohida ta’kidlamoqchiman. Bu fazilatlar, aslida, pedagogik kasbiy adabiyotlarda ta’limning ekzistensial qadriyatlarini sifatida belgilangan. Ta’lim jarayonining muvaffaqiyati, uning barcha ishtirokchilarini ijodiy fikrlash makoniga qamrab olish, ilmiy g‘oyalar, innovatsiyalarni izlash o‘qituvchining yuqoridagi vakolatlarini va motivatsiyasi, bilimlarni o‘zgartirish qobiliyati, axborot texnologiyalari bilimiga bog‘liq.

Ularning tarkibida yuqoridagi kompetensiyalardan tashqari ijodiy fikrlash ham alohida o‘rin tutadi. Zamonaviy o‘qituvchi uchun ijodiy fikrlash - bu kasbiy faoliyatning ilmiy uslublari va usullarini ijodiy izlashga, innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqishga va bilimlarni yaratishga yordam beradigan eng muhim kompetensiyadir. g‘oyalar. O‘z kasbiy faoliyatiga bunday yondashish o‘quv jarayonining o‘ziga xosligini rivojlantirishga olib keladi, ongli yaratilish, o‘z resursini ochish. O‘qitish kompetensiyasi mazmunining o‘ziga xosligi, o‘ziga xosligi kommunikativ makon fonida shakllanadi. Kommunikativ makonni shakllantirish nafaqat o‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi muloqot orqali ta’minlanadi, balki kommunikativ kompetensiyani ham shakllantiradi. Shu munosabat bilan biz yuqorida aytilganlarning barchasini birlashtiradigan kompetensiyaga kelimiz: o‘qituvchining psixo-emotsional holatini tartibga soluvchi kompetensiya o‘z-o‘zini tartibga solishdir. O‘z ruhiy holatini boshqarish bo‘yicha professional ko‘nikmalarsiz zamonaviy universitet o‘qituvchisi kompetensiyalarini tuzib bo‘lmaydi. Zero, yuqorida ta’kidlanganidek, kasb-hunar ta’limi o‘qituvchilariga qo‘yiladigan ijtimoiy-texnologik talablar juda yuqori bo‘lib, bu talablarga erishish “bu yerda va hozir” kontekstida quriladi. Va bu birinchi navbatda "o‘qituvchi - talaba" o‘zaro ta’sir darajasiga taalluqlidir. O‘qituvchi o‘z aqliy qobiliyatini kasbiy “qiyinchilik”lari bilan o‘zgaruvchan dunyoning o‘zi kabi tez rivojlantira olishi kerak. Shu sababli, biz uchun oliy maktab o‘qituvchisining psixo-emotsional holatini tartibga soluvchi avtogen, dam olish usullarini shakllantirish muhim ko‘rinadi. O‘qituvchilar uchun kasbiy xulq-atvor tayyorlashdan foydalanish uning aqliy resursini ochib beradi, keyinchalik uning ichki tajribalari, fikrlari va xatti-harakatlarini amalga oshirishga olib keladi. Shaxsiy aqliy

“Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim, fan, innovatsiya va ilmiy tadqiqotlarning salmoqli natijalari: muammo va yechimlar” mavzusida Respublika ilmiy anjuman to’plam materiallari 2024-yil 19-aprel kun.

salohiyatni boshqarish, ularning aqliy energiyasini to’g’ri taqsimlash qobiliyati o’qituvchigaimkon beradi

- 1) o’z kasbiy loyihalarini amalga oshirish;
- 2) nafaqat talabalar bilan, balki ta’lim jarayonining boshqa ishtirokchilari bilan ham ijtimoiy o’zaro munosabatlarni malakali qurish;
- 3) ekzistensial nuqtai nazaringizni shakllantirish.

Ta’limning asosiy talablari bilan bir qatorda o’z fikrini erkin ifoda etish imkonini beradigan, haqiqiy tarbiyaviy va amaliy funktsiyalar bilan ta’minlangan bunday kompetensiyalarni shakllantirish kerak. O’qituvchining ichki erkinligi ilmiy fikrlarni tushunishning yangi shakllarini izlashga, kommunikativ erkinlikka yo’l ochadi, axborot sohasining rivojlanishini ochadigan bilimlarni tarqatadi, bu erda yangi g’oya shakllanadi. Erkinlik mas’uliyat va tanlash huquqi bilan chambarchas bog’liq. O’qitishning qadriyati sifatida erkinlikning zaruriy sharti mas’uliyatdir. Ijtimoiy munosabatlarda faol ishtirok etuvchi o’qituvchi bu imkoniyatni, ta’limning maqsad va vazifalariga mos keladigan qarorlar qabul qilish qobiliyatini biladi. Bizning fikrimizcha, ichki erkinlik yo’qligi bilan biz to’liq javobgarlik haqida gapira olmaymiz. O’qituvchi universitetning o’quv jarayonining ishtirokchisi sifatida o’zi ko’rsatgan kasbiy mahorati, kasbiy malakasi uchun javobgardir va bu mas’uliyat unga o’z kasbiy makonini to’g’ri tuzish imkonini beradi. Mas’uliyatli bo’lish – o’z mehnatiga yuksak xizmat qilishga, o’quvchilarga ta’lim va tarbiya berishga o’zini bag’ishlash demakdir. Mas’uliyat va erkinlik tanlash huquqi bilan chambarchas bog’liq. O’qituvchi uchun o’z vakolatlari doirasidagi tanlov alohida ekzistensial tovushga ega. U har doim o’zining kasbiy ma’nosini, mehnat faoliyatining ahamiyatini, haqiqiy insoniy qadriyatlar va kasbiy ta’lim qadriyatlari foydasiga tanlov qilish qobiliyatini amalga oshirish uchun tanlov qilish huquqiga ega. Ta’limning ekzistensial kompetensiyalari o’qituvchi shaxsini shakllantirish xususiyatlarini ochib beradi va ijodkorlik, o’ziga xoslik, muloqot kabi qadriyatlarni o’z ichiga oladi. Ushbu qadriyatlar o’qituvchining kasbiy mahoratini oshiradi, uning malakasini faollashtiradi.

Bugungi kun ta’limining insonparvar pedagogik paradigmasidan kelib chiqib, biz zamonaviy o’qituvchining ekzistensial kompetensiyalari haqida to’xtalib o’tmoqchimiz, chunki uning yo’nalishi shaxsning o’ziga, uning qiymatiga qaytadi. Asosiy ekzistensial imkoniyat - bu borliq qadriyatlarini anglash orqali o’zini erkin anglashdir. Atoqli mutafakkirlar (S.Kyerkegor, K.Yaspers) shaxsning qadr-qimmatini, uning o’ziga, ichki o’ziga bo’lgan munosabatini, shu bilan birga boshqasiga munosabatini asoslab bergan. Bunday korrelyatsiyada inson doimo o’zining ruhiy shaxsiy pozitsiyasini va xatti-harakatini tanlaydi. Z.Freydning butun insoniyat va alohida shaxs uchun hayotga chidash qiyin, deb yozgan pozitsiyasini eslash o’rinlidir. Bunday hayot kechirish, ekzistensialistlar allaqachon taxmin qilganidek, chegaraviy vaziyatlarda insonga o’zining ichki borlig’i - qo’rquv, tashvish, tashvish, erkinlik, tanlov, mas’uliyat, yolg’izlik, sevgi bilan yashashga imkon beradi. Ushbu holatlarni hissiy jihatdan boshdan kechirish va ishlash orqali inson o’zining haqiqiylikini, yaxlitlik, yaxlitlik kabi yangi hayot tuyg’usiga ega bo’ladi, ahamiyatsiz narsalarni tashlab yuboradi. Ta’lim sohasida ushbu qadriyatlar shaxsni "ochadi", ularning yordami bilan insonning kasbiy imkoniyatlari va voqeligiga chuqurroq kirib boradi. Qadriyatlar shaxsning o’z mavjudligining ma’nosiga, uning mavjudligiga, ta’lim maqsadlarini belgilashga murojaat qilish bilan bog’liq. Jeyms Bugental ta’kidlagandek, inson kelajakka intiladi, u hayotga qiziqadi, uning hayotida maqsad, qadriyat va ma’no bor. Qadriyat yo’nalishlarining mavjudligi uning hayotiyligi, ishlash qobiliyati haqida gapiradi, yo’qligi esa odamni chuqur his-tuyg’ularga solish qobiliyatidir. Ekzistensial deganda inson mavjudligi asosan g’amxo’rlik, qo’rqish, qat’iylik, vijdon kabilarda namoyon bo’ladi. Dahshat, qo’rquv, o’lim inson yashashining asosini tashkil etadi. Inson o’zini ekzistensiya

“Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim, fan, innovatsiya va ilmiy tadqiqotlarning salmoqli natijalari: muammo va yechimlar” mavzusida Respublika ilmiy anjuman to’plam materiallari 2024-yil 19-aprel kun.

sifatida anglagandan keyin erkinlikka erishadi, bu erkinlik o‘z-o‘zini, o‘zining mohiyatini tanlashdan iborat bo‘lib, insonga olamda yuz berayotgan barcha narsa uchun mas’uliyat yuklaydi, qadriyatlarning borliq ma’nosi, ma’no izlash bilan bog‘liqligi shaxsning kuchli ehtiyojlaridan biridir. Hayotiy rejani izlash va amalga oshirish sababi insoniyatning sivilizatsiya asosidir va rivojlangan qadriyatlar ierarxiyasi inson xatti-harakati uchun turtki bo‘lib xizmat qiladi. Muayyan ijtimoiy-nutq vaziyatida bunday ekzistensial yo‘nalish shaxsga psixologik xavfsizlik hissini ta‘minlaydigan qiymat tuzilmasi mavjud bo‘lmaganda, qat’iy kasbiy va ijtimoiy-madaniy talablar va dunyo bilan to‘qnashuv natijasida yuzaga kelgan tashvishlarni kamaytirishga yordam beradi. Biroq, zamonaviy ekzistensial mutafakkir Irvin Yalomning nazariy va amaliy qoidalari ko‘pincha inson mavjudligining ma’nosizligi haqidagi postulatni yangraydi. Yolg‘iz qolishdan qo‘rqan odam turmushga chiqadi, turmushga chiqadi, o‘zining yashash maydonini qiziq bo‘lmagan zerikarli ish, ziddiyatli ishlab chiqarish munosabatlari, ba‘zan xayoliy munosabatlar bilan to‘ldiradi; biz sevgini his qilamiz deymiz, lekin aslida bu faqat sevimli mashg‘ulot. Ekzistensial qadriyatlarni I.Yalom shaxsning o‘zi uchun hayotiy ahamiyatga ega bo‘lgan muayyan maqsadlarni hal qilishda uning ijtimoiy jihatdan belgilangan yo‘nalishi

Foydalangan adabiyotlar:

1. Quronov M. Bolam baxtli bo‘lsin, desangiz... Toshkent, “Ma’naviyat”, 2013.
2. Egorshin A. P. Upravlenie personalom: Ucheb. dlya vuzov 3-e izd. – Nijniy Novgorod.: NIMB, 2001.
3. Baxtli bola ma’naviyati. Uzluksiz ma’naviy tarbiya trilogiyasi 2 qism. 3-7 yoshli bolalarni ma’naviy tarbiyalash bo‘yicha metodik qo‘llanma. Respublika Ma’naviyat va ma’rifat markazi. “Sano- standart” Toshkent – 2018. -268 b.